

A fegyelmi törvények vagyoni felelősségi rendszeréről.

Irta : Dr. Tóth György.

A jogtörténet ismerete arra utal, hogy az egyház minden irányú érdekeit a legmesszebb menő gondossággal ápoljuk, mert emberileg előre nem látható okok a legerőteljesebben kifejlesztett szervezetet is rázkódtatásnak tehetik ki.

Az unitárius egyházjog fejlesztése az utóbbi időben némi lendületet mutat, de a fejlesztésből hiányzik a szerves egység mielőbbi elérhetésének biztosítéka.

Az egyház birói hatalmának egyetlen kis területén : a fegyelmi bíraskodásnál lehetséges volna olyan vagyoni érdekek rendezését is biztosítani, amelyek egyházi szempontból az egyházi hatóságok tekintélyét növelni alkalmasak volnának és másfelől az egyházi bíraskodás helyes gyakorlata által a híveket céltalan perlekedésektől óvhatnák meg. Ez a gondolat azonban egyházunkban — úgy észlelem — még nem forrott ki teljesen.

Az egyházak a múltban szélesebbkörű birói hatalmat gyakoroltak s mivel a belső ethikai élet fejlettebb volt: nem is gondoltak a részletek szabályozására.

Az állami élet gyors fejlődése azonban a polgárok társadalmi és egyházi magatartását sok irányban befolyásolta. Az állam fejlesztett jogrendje az állampolgárok jogéletét felébresztette s most már az egyházak jogrendje is csak akkor elégítheti ki a híveket, ha az állam jogrendjével összhangban van.

Erre az összhangra azonban csak akkor tudunk eljutni, ha nem nézzük sem egyházunk kicsinységét, sem az újrendszerű törvények meghozásának kényszerítő szükségét, hanem tettekre késztet már annak a belátása is, hogy az egyház *belső rendjének* a fejlesztése és a legkritkább esetben előfordulható jogellenes magatartások elegendők arra, hogy modern törvényeink legyenek.

A szabad-szellemű gondolkozás nemcsak a teológia kérdéseiben, hanem a szervezett egyház jogrendje tekintetében is arra kötelez, hogy törvényeink a haladás gondolatának és a kor szellemének is megfeleljenek.

Az állam jogrendjében a közigazgatási bíráskodás a legfelsőbb fokon már szervezve van. Az irányzat oda vezet, hogy legközelebb a legalsó fokig ki lesz terjesztve.

A szabadság államai a közigazgatási sérelmek orvoslását közigazgatási bíráskodás nélkül el sem tudják képzelni.

Én nem akarom azt mondani, hogy egyházunkban a közigazgatási bíráskodás hiányzik, de megállapíthatom, hogy a közigazgatási sérelmek orvoslására közigazgatási bíráskodásunk nem korszerű.

Sőt beismerhetjük, hogy az Egyházi Szervezeti Törvény 180. §-nak rendelkezése teljesen korszerűtlen, mert a bírói eljárás garanciáit egy még megalkotva sem levő „Utasítás“ keretébe útalta.¹

A magyarországi református egyház szerves egységbe foglalt törvényei közül az V. t.-c. szabályozza a közigazgatási bíráskodást. Az egyház belső életének megfelelő szerencsés gondolattal a *közigazgatási sérelmek bírói eldöntését a fegyelmi bíróságok hatáskörébe utalta, vagyis mindenik fegyelmi bíróság egyszersmind a közigazgatási sérelmek bírósága (közigazgatási bíróság) is.*

Nem lehet céлом ezúttal a ref. egyház fegyelmi törvényének átgondolt rendszerét bővebben ismertetni, sem a jogászai constructio stillszerűségét méltatni, de azt hiszem, hogy nagyobb elismeréssel nem tudnék adózni, mint azzal, ha a jövőben megalkotandó unitárius egyházi közigazgatási bíráskodás mintájául őszintén ajánlom.

A jelenleg tervben levő fegyelmi törvényünk egy hiányosságát azonban nem hallgathatom el.

Ez a szerintem feltűnő hiányosság: a vagyoni felelősséggel tartozó egyházi tisztviselők vagyoni marasztalásának kérdése.

A ref. egyház törvényeiben a közigazgatási bírói esetek 12 pontban vannak szabályozva. A mi tervezetünkben még a logikailag együvé tartozó vagyoni felelősség kérdése sincs felvéve. Ennek a rendszerbe vágó hibának a fennforgására eddig senki sem mutatott reá.²

¹ Az E. K. Tanács szerző indítványára elhatározta (1916.), hogy a közigazgatási bírói eljárást szabályozó eljárást elkészítteti.

² Én is hosszasan küzdöttem magamban, amíg e cikkem megírását elhatároztam, de győzött a mindenek felett álló közérdek esetleges előbbre vitele.

Nem kutatom ennek a mélyebben fekvő okait, vagy az okok halmazát, de azt hiszem, hogy — általánosságban szólva — annak is van némi befolyása erre, hogy az egyházi emberek (teológusok) jogászai gondolkozása az egyházi házassági bíráskodás megszüntetése óta erősen visszafejlődött és a világi jogászok egyházjogi gondolkozása nem eléggé iskolázott. Ez a jogi életnek ugyanis egy külön ága.

Ez a nézőpont természetesen nem csupán a mi egyházunk kebelében észlelteként nyugszik, hanem a többi egyházak egyházjogi munkáinak a betekintésén is.

E fogyatékoságot magam is érzem s ha a jelzett hiány nyilvános megbeszélésére mégis vállalkozom, ezzel távolról sem szeretném még csak a látszatát is kelteni annak, hogy az egyházjog művelőjeként akarnám a felhozott hiányt tárgyalni, hanem csak annak az erkölcsi kötelességnek vélek eleget tenni, hogy a fegyelmi törvénytervezet készítésében némi részem nekem is volt s így az esetleg érhető szemrehányást kívánom megelőzni.¹

A fegyelmi törvény tervezetének tárgyalása rendén a kiküldött bizottság kebelében eszmecsere folyt arról is, hogy az egyházi közigazgatási bíráskodás a fegyelmi törvény keretében nem nyerhetne-e megoldást?

A bizottság elvileg egyetértett abban, hogy a modern egyházi igazgatás szelleme megköveteli, hogy a közigazgatási sérelmek is a bíráskodás garanciái mellett nyerjenek elintézését, azonban a kapott megbízatáshoz ragaszkodva, arra az álláspontra helyezkedett, hogy a bizottságot kizárólag a fegyelmi törvény tervezetének elkészítésére küldték ki s ez okból a fegyelmi eljárás keretén kívül eső *közigazgatási sérelmek elbírálásának szabályozására nem terjeszkedik ki.*²

¹ Azt javasolom, hogy a mi egyházunk is a papnövendékek közül egyeket válasszon ki és kötelezze őket, hogy a teológiai tanulmányok mellett az egyetem jogi karát is látogassák s ott különösen a jogtörténet, jogfilozófia és egyházjog tanulmányozásával foglalkozzanak. Ily módon sikerülhet majd olyan jogtörténészeket és egyházjogászokat nevelni, akik az unitárius egyházjog és jogtörténet egyes kérdéseivel behatóbban foglalkozhatnak.

Ezekből lehetne nevelni püspöki és egyházi titkárokat is. Sőt a teológiai anárságnak is alapja lehetne.

² A fegyelmi törvény tervezetét Gál Jenő ít. táblai tanácselnök, dr. Tóth György kir. törvényszéki bíró és dr. Költő Gábor jelenleg kir. ít. táblai elnöki titkár, egyházi főtanácsi tagokból álló ad hoc bizottság készítette. E törvénytervezet méltatása időszerű volna, mert a legközelebbi főtanácson tárgyalás alá kerül.

Ez álláspontjának további okául utalás történt arra is, hogy a közigazgatási bírászkodás az egyházi szervezeti törvényben nyert szabályozást s ennek a szervezeti törvénynek az átnézését nem úalták a kiküldött bizottsághoz.¹

A szervezeti törvény a 175—184. §-okban szabályozza az I. fokú közigazgatási bírászkodást. II. fokú közigazgatási bírászkodás a 229. §. 3. e) pontja értelmében az E. Képviselő Tanács hatáskörébe tartozik.

Az I. fokú közigazgatási bírászkodás az *esperes közigazgatási* birói hatáskörébe van utalva. Az esperes (egykes birói) eljárása szóbeli és közvetlen.

Az E. K. Tanács birászkodása szervezeténél fogva testületi birászkodás, de csak az iratok alapján.

Ez a szabályozás nagyban és egészben az unitárius egyház fejlődésének megfelel — legfőlebb az esperesi birászkodást tanácsbirósággá kellene alakítani.²

A közigazgatási birói esetek is nagy általánosságban vannak meghatározva. (175. §.)

Hiányzik azonban a közigazgatási birói esetek közül: „a lelkesek, egyházközségi gondnokok, presbyterek, és vagyoni felelősséggel tartozó egyházi tisztviselők vagyoni felelősségének a kimondása.“

¹ A magyarországi unitárius egyház hatóságainak és a tisztviselői állásoknak szervezetéről szóló törvény (I. füzet) kiadva 1915. évben.

² Az E. K. Tanácsnak 1844. évi 3. sz. határozatán alapulva az egyházi törvények 174. §. c) pontja kimondja, hogy a körü közgyűlés tárgysorozatába tartozó különösebb tárgyak 3 tagú bizottságnak véleményezés végett kiadandók. A belső emberek választásáról szóló törvény 32. §-a szerint a javadalom-felosztásra s más hasonló természetű ügyekre nézve az esperes az egyházköri felügyelő gondnokkal együttesen intézkedik. (1900. évi 84. sz. főtanácsi határozat)

A fegyelmi törvény tervezetének szelleme megköveteli, hogy a közigazgatási *panaszos* (birói) *esetek is* ne az adminisztratív végző esperes által egyedül, hanem az esperessel együtt *az esperesi tanácsban* intéztessenek el.

Ezáltal az E. K. T. ügyintézése is jobban elő lenne készítve, sőt az I. fokú testületi intézkedés folytán csökkenne is.

Az esperesi tanács *3 tagból* állana. Az esperes, a körü felügyelő gondnokok egyike és az esperesi körből az egyházi tanácsosok egyike. Akadályoztatás esetén az esperes vagy gondnok helyett is egyházi tanácsos volna behívható.

A közigazgatás keretében a papok, tanítók, kántorok és a hívek részéről felmerülhet közigazgatási panaszok első fokulag az esperesi tanácsban nyernének elintézését.

Vagyis a vagyonkezelőkkel szemben a közigazgatási birói eljárás rendén a hiány összecszerű megállapítása dacára sem lehet marasztaló határozatot hozni és az unitárius egyháznak nincsen módjában a vagyonkezelőn követelését végrehajtás útján behajtani az állami hatalom igénybevételével sem.

Az unitárius egyház *fegyelmi* törvénye sem nyújt alapot arra, hogy a fegyelmi bíróság vagyoni marasztalást mondhasson ki és azt egyházi közigazgatási úton végrehajthassa, vagy birói úton hatályosítsa.

Vagyis az egyház fegyelmi bírósága valakit feddésre, pénzbüntetésre, áthelyezésre és hivatalvesztésre ítélni, de a fegyelmi vétséggel kapcsolatban megállapítható, vagy megállapítandó *vagyoni* érdek erejéig marasztalást nem *mondhat ki*, hanem az egyházközségeket és egyházat a kár megtérítése iránti igényével az állami bírósághoz utalja.

A fegyelmi törvény 44. §-a ugyanis világosan rendeli: „A vétkes tisztviselővel szemben mind az egyházközségnek, mind az egyházkörnek, mind pedig az egyháznak fennmarad azon joga, hogy cselekménye, vagy műlasztása által okozott kár megtérítését köztörvényi úton eszközölhesse.“

E szerint az unitárius egyház *lemond* amaz autonom jogáról, hogy belső életében a fegyelmi vétségeket összes vonatkozásaikban, tehát a vagyoni marasztalás tekintetében is, a saját hatáskörében intézze el.

Ez az a jogrendszerbeli hiány, amire reá mutatok és aminek a pótlását szükségesnek állítom.

A protestáns egyházak történeti fejlődése azt igazolja ugyan, hogy a *szentszékek* büntetőjogi hatáskörét mind szűkebb határok közé szorították, azonban a fegyelmi eljárások az egyéni karakter nevelésére szolgáló módozatok voltak és megfelelő változatokban azok is maradtak.

Az egyháznak a saját közjogi jellegének teljes kifejtésével arra kellene törekednie, hogy a fegyelmi megtorlás keretében hiveivel szemben az egyház súlya és tekintélye minél hatalmasabban nyilvánuljon.

A fegyelmi megtorlás — a vallás tanítása értelmében — az egyéni érzés nemesbítését és a jóra irányuló akarat megizmosodását kell, hogy szolgálja.

Már most érvényesülnek-e ezek a szempontok, ha az egy-

háznak a fegyelmileg megbüntetett felelős tisztviselőjével szemben — ennek pillanatnyi makacskodása folytán — az egyházon kívül kell esetleg néhány száz koronás vagyoni kérdését elintéznie? Nem célszerűbb volna-e az egyház részére biztosítani a fegyelmi ügy teljes rendezését, fennhagyva a híveknek a birói út igénybetételét.

Ezek a gondolatok engemet arra a meggyőződésre vezettek, hogy lehetnek ugyan egy kis egyház kebelében olyan szempontok is, hogy a vagyoni kérdések elbírálását át kell hárítani egy vagy más ökből az állami bírászkodásra, de vajjon e két rendszer közül melyik az egyház nézőpontjából a helyesebb?

Én úgy érzem és hiszem, hogy a fegyelmi jog teljesebb tétele a hatalom súlyának a növelését jelenti. Az egyházaknak a saját belügyeik rendbentartására a hatalomra szükségük volt és szükségük lesz.

Ezért vélem azt, hogy a református egyház modern törvénykezési rendszerével a kor kívánalmait lehető teljességgel megvalósította és egyházi szervezettségét a helyes bírászkodással betetőzte.

A vagyoni marasztalás az egyházi közigazgatási bírászkodás keretébe tartozván, a ref. egyházi törvény (V. t.-c.) 98. §-a elrendeli: „Marasztalás esetén kiteendő a marasztalási összeg és az a határidő, amely alatt a fizetés végrehajtás terhe mellett teljesítendő.“

A 130. §. szerint: „Az ítélet végrehajtásáról az első fokon eljáró bíróság elnöksége gondoskodik s a szükséghez képest e tárgyban az ügyész véleményét is meghallgatja és esetleg az I. t.-c. 5. §-a értelmében az állami hatalom segédkezésének igénybevételével intézkedik.“

A magyar ágostai ev. egyháznak 1893. március 18-án kelt legfelsőbb királyi kézírattal jóváhagyott alkotmánya értelmében az államhatalom segélye a 6—8., 438—443. §-aiban meghatározott *esetekben és módon* vehető igénybe.

Az I. t.-c. 5. §-a szerint az állam segédkezése igénybe vehető:

a) az egyházi törvények alapján az egyházi bíróságok törvényes hatáskörben hozott jogerős ítéleteivel kiszabott *marasztalási összegek* és pénzbüntetések biztosítása és behajtása céljából.

A református egyház eme szabályokat az egyház és az állam

között fennálló belső jogviszony alapján vette föl a törvénybe. De ha fel nem vette volna is, akkor is az egyház a törvényes hatáskörében hozott határozatok végrehajtásához az állam támogatását igénybe venni jogosult.

Ez foly az egyház és állam belső közjogi kapcsolatából.¹ Aminő az egyház az állam céljait előmozdítani köteles, úgy az állam is köteles az egyházakat gyámolítani és ha szükséges: az állami közigazgatási hatóságok és bíróságok segédkezését is az egyházaknak rendelkezésére bocsátani. Ez az államnak egyházbédelmi kötelessége: officium protectionis — vagy jus advocatiae civilis.

Ha már most az egyházakat autonom jogukból folyóan a fegyelmi bíraskodás joga megilleti: akkor az állam az egyház fegyelmi bíraskodásának gyakorlását felül sem vizsgálhatja és csak a fokozatos egyházi fegyelmi bíróság jogosult a netalán szenvedett sérelmeket felebbezés folytán orvosolni.

Az egyházaknak emez autonom joga azonban csak úgy érvényesülhet, ha az állam a kizárólag őt illető kényszerítő hatalmat is az egyház rendelkezésére állítja. Ezért van az, hogy az egyházak hátralékos adóit közigazgatási végrehajtás útján behajtja s a *fegyelmi bíróságok* ítéleteinek minden vonatkozásban érvényt szerez.

Ez a segítség az egyházi közigazgatás illetékes hatósága által kérendő és a kérelem az állami közigazgatás illetékes hatóságához intézendő.²

A fegyelmi bíróságok *vagyoni* marasztalásának végrehajtása úgy az ingókra, mint az ingatlanokra a bíróságok hatáskörébe tartoznak.

Az állam támogatása igénybe vehető:

1. A hivel szemben kivetett adók, járulékok és pénzbeli marasztalások behajtására. Az egyházi tartozások *közdők* módjára hajtattván fel: az ily irányú megkeresések a pénzügyi hatóságokhoz intézendők.

¹ Vallás nélkül állam nem lehet. Leibnitz tanítása ez: Vedd el a vallást és nem találsz alattvalót, aki a hazáért vagyonát és életét feláldozná.

² Azt, hogy egyes konkrét esetekben az egyház részéről ki van jogosítva a kérelmet előterjeszteni, az egyházjog határozza meg.

A segítség nyújtására illetékes hatóságot a pénzügyi és belügyi igazgatás szabályai és a végrehajtási törvény állapítják meg.

2. A belügyi igazgatás szervei akkor veendőik igénybe, ha az egyházi hatóság határozata személyekkel szemben karhatalom útján hajtandó végre.

Ide tartoznak: a tisztviselők kimozdítására vagy behelyezésére vonatkozó eljárások.¹

3. Ilyen nézőpontból vizsgálva az unitárius egyház fegyelmi törvényének tervezetét, úgy találjuk, hogy úgy a *hívek*, mint az *egyház* érdeke föltétlenül parancsolja, hogy azt a *vagyon*i marasztalásra vonatkozó rendelkezésekkel kiegészítsük.

E csoportba tartoznak a fegyelmi bíróságok vagyoni marasztalást kimondó ítéletei.

Az ily vagyoni marasztalásra vonatkozó rendelkezések azonban már nem közigazgatási, hanem *birói úton* (végrehajtás) fogantatosítandók. A vagyoni marasztalás szabályozásának két rendszere áll egymással szemben.

Az egyik az, amely a fegyelmi bíróságok határozatait *végérvényesnek* tekinti s az állami bírósághoz való átvitelt kizárja. Ilyen a ref. egyház törvényeinek rendszere.

Ezzel ellentétben áll az a rendszer, amely a fegyelmi bíróságok vagyoni marasztalását csak akkor tekinti végérvényesnek — ha a marasztalt fél az állami bíraskodás igénybe vétele nélkül abban megnyugszik. Ez történhetik birtokon belül és birtokon kívül.² Én ezt a rendszert tartom az egyházak autonómiajával és az egyházak törvényhozási szabadságával teljesen összeegyeztethetőnek.

Ha a fegyelmileg marasztalt fél a fegyelmi bíróság *vagyon*i marasztalásában is megnyugszik, akkor az egyház erkölcsi tekintélye is nő. Az egyház embere az egyházi bíróság határozatát igazságosnak fogadta el s így az önmeggyőzés ethikai ereje javítólag is hat.

¹ Az egyház főcélja az erkölcsi nevelés lévén, a jogok szigorú körülhatárolása nem arra szükséges, hogy az egyház első sorban ezekkel éljen, hanem csak arra, hogy amidőn az egyház a belső rend fenntartását már más módon nem biztosíthatja, akkor a hívekkel szemben *praecis szabályokat* vehessen igénybe, *hogy a hívek ne hozhassák fel, hogy önkénykedés, jogtalanság történt velők!* A szeretet parancsolja tehát, hogy jó törvényeket alkossunk!

² A jelenlegi fegyelmi törvény 44. §-ának rendelkezése nem egyházjogi rendszerbe vágó szabályozás, hanem az általános magánjog kártérítési alapelveinek fölösleges ismétlése. Az ily kártérítési jog egyházi törvény nélkül is érvényesül.

Amennyiben a vagyoni marasztalásban nem nyugszik meg: akkor 15 nap alatt a végrehajtásra is felfüggesztő hatállyal a fegyelmi bíróság határozatával szemben az állami bírósághoz fordulhatna.

A 15 nap leteltével az ítélet végrehajtása folyamatba vehető és veendő, mert ez foly az egyházi bíróság ítéletének jogerejéből. De nem zárnam el a feleket attól, hogy az ítélet kihirdetésétől (kézbesítésétől) számítva 3 éven belül a polgári bírósághoz fordulhassanak (birtokon kívül).

A három év jogvesztő hatású lenne. Így nézve a kérdést, a fegyelmi törvény tervezetének 8. §. IV. pontjaként a következő rendelkezést javasolnám:

„Az illetékes fegyelmi bíróságok a hatáskörükbe tartozó egyénekekkel szemben a fegyelmi eljárással kapcsolatban, vagy külön e célra indított eljárásban a fegyelmi esetből eredő (8. §. I. pont) kártérítés kérdésében ily irányú kérelem folytán a vagyoni felelősséget megállapítják és a kártokozót, vagy a kárt okozókat (egyetemlegesen, vagy aránylagosan) elmarasztalják.

A fegyelmi bíróságok ítéleteinek a vagyoni marasztalásra vonatkozó rendelkezései birói végrehajtás útján hajthatók végre.

A fegyelmi bíróságoknak a vagyoni marasztalásra vonatkozó rendelkezésével meg nem elégedő fél (sértett és panaszlott) a teljesítésre megszabott 15 napi határidőn belül az ügyet a polgári perrendtartás szerint illetékes bírósághoz viheti s ez a végrehajtásra felfüggesztő hatállyal bír. A pert indító fél ezt az I. fokú fegyelmi bíróságnak köteles be is jelenteni.

Az ítélet kihirdetése (kézbesítése) után 3 éven túl az ügy birtokon kívül sem vihető többé az állami hatósághoz.¹

A kifejtett szempontok után most már az is megvilágításra vár, hogy az államnak minő szervei vehetők igénybe és minő módon hajtják végre az egyházi fegyelmi bíróságok vagyoni marasztalást tartalmazó ítéleteit.

E részben a gyakorlati jogászok között is vita forog fenn, amit én annak tulajdonítok, hogy az egyházak — istennek hála — nagyon ritkán kell hogy igénybe vegyék az állam támogatását.

¹ Már most felvetem azt a gondolatot, hogy amennyiben a kártérítési marasztalás el is ejtették, akkor is fennmarad (s ez vitára nem is szorul), hogy a fegyelmi eljárás rendén kimondott költségmarasztalások birói végrehajtás útján érvényesíthetők.

De a vitát lehetővé teszi az is, hogy az egyházi törvények ebben a kérdésben nem szabatosak és az állami törvényhozás intézkedéseiben sem mutatkozott szükségesnek, hogy az egyházak fegyelmi bíróságainak vagyoni marasztalást tartalmazó ítéletei külön kiemeltessenek.

Én az egyházak közjogi jellegű szervezetéből kiindulva, helyesebbnek tartom azt a jogi nézőpontot, hogy az *egyházak fegyelmi bíróságai által hozott ítéletek az 1881: LX. tc. 1. §-a h) pontja alá vonandók.*¹

Eszerint végrehajtható közokiratok: *a fegyelmi bíróságnak, továbbá a közigazgatási és pénzügyi hatóságoknak azon végrehajtható határozatai, melyek az érvényben levő jogszabályok szerint bírói végrehajtásra utalvák.*

Az állami törvény érvényesülhetésének egyedüli feltétele tehát csak az, hogy az *egyházi törvény az egyházi fegyelmi bíróság ítéletének végrehajthatóságát utalja bírói végrehajtásra!*

Ennek fennforgása esetén nem látok semmiféle jogi akadályt arra, hogy az 1881: LX. t.-c. 2. §. 2. bekezdése helyébe lépett 1912: 54. t.-c. 32. §-a alapján az illetékes járásbíróság kielégítési végrehajtást rendeljen el a marasztalt ingó és ingatlan vagyonára.

A 6. §. rendelkezése értelmében a fegyelmi bíróság ítéletének kiadmánya a végrehajtási kéréshez lesz csatolandó.

Ennek a jogi álláspontnak a helyessége akkor tűnik ki, ha az *egyházi törvényeknek az állami törvényekkel való egyenlő erejét nem hagyjuk figyelmen kívül és ha az egyházi törvények souverenségét elismerjük.*

E tekintetben az erdélyrészi protestáns egyházak ugyanazon jogtörténeti alapon állanak. Eszerint: az egyházi törvények királyi vagy kormányzati megerősítést, vagy jóváhagyást nem igényelnek.³

¹ Az 1912. LIV. t.-c. 31. §-a ezen nem változtatott semmit. Sőt álláspontom helyességének további alapot nyújt, amidőn rendeli: végrehajtható közokiratok az 1881. LX. t.-c. 1§-nak c - h) pontjaiban felsorolt, ugyszintén minden határozat és közokirat, melyet *külön törvényes rendelkezés végrehajtható közokiratnak nyilvánít.*

² Az 1868. 54. t.-c. 345. §-a annyira hiányos volt, hogy a fegyelmi bíróságok ítéleteit nem is vette volt fel a végrehajtás alapjául szolgáló határozatok sorába.

³ Nem térek ki annak a vizsgálatára és fejtegetésére, hogy a ref. egyház 1914. évi zsinati törvényei 1907 febr. 14-én alkotmányos formában a király és a miniszterelnök által aláírva — jóváhagyattak és megerősítették.

Az unitárius egyháznak mindig ez volt az elfoglalt álláspontja, amelyhez 1851-ben is kifejezetten ragaszkodott.¹

Az egyházi törvények eme hatályossága mellett az állam az executiót az egyházaktól, nevezetesen a *fegyelmi bíróságok* határozataitól meg nem tagadta. Ha voltak is az alsóbb hatóságok részéről jogszabálysértések, azokat a felsőbb hatóságok mindig orvosolták.

A kormányhatóság határozatai az *egyházjog* sajátosságát mindig érvényre emelik, ami ellen az alsóbb hatóságok csak azért vétenek, mert a törvények szellemét, rendszerét nem ismerik s a konkrét esetre a jogszabályt elemi egyszerűségben meg nem találhatják.

Sajnálom, hogy a legújabb judicaturából egészen világos esetre nem tudok reámutatni, mert az ily határozatok valahol levéltáron porosodnak, de a jogelvet a maga tisztaságában több határozat híven tükrözteti vissza.²

¹ Egyik szabályzatban ezt a gondolatot így fejezte ki: A főtanács felküldi jegyzőkönyveit a kir. kormány útján a felség eleibe annak *igazolása* végett, hogy a tetség és ország s a közönséges törvények elleni dolgokba nem elegyedett.

² Legújabban 1861-ben, midőn a *sz.-keresztúri ref. számadó gondnok* esete forgott fenn, a ref. egyházi főtanács a fennállott cs. kir. helytartóságnál és a cs. kir. belügyminiszeriumnál hiába kérelmezvén, *orvoslást a királytól nyert*. A 3107—861. főkormányiszéki szám alatt közölt kir. leiratot gyakorlati jelentőségénél fogva ide iktatandónak véljük, a mint következik: Ő császári királyi apostoli Felsége, legkegyelmesebb urunk nevében, az erdélyi főkormányiszéknek meghagyandó:

Az erdélyi helvét hitűek egyházi főtanácsának Ő cs. kir. apostoli felségéhez f. év Bőjtn. r. s. hava 3-án 631 sz. alatt intézett azon kérelmét illetőleg, miszerint a volt cs. kir. sz.-keresztúri kerületi hivatalnak 1857 szept. 14-én 4706. szám alatt hozott, s a volt cs. kir. helytartóságnak 1857 kisaszszony hava 9-én és szept. András hava 26-án 16., 408. és 22., 483. számok alatt kelt leirataival helyben hagyott *végzése megváltoztatásával az említett hivatalok által kétségbe vont régi törvényes gyakorlat, u. m. a liquidált egyházi számadók politikai legrövidebb útoni exequáltatása visszaállítassék*, s eddigi épségében fenntartassék és annak folytán a sz.-keresztúri reformata egyház volt megyebírája Csutak Ferencz ellen a sz.-keresztúri megyei exactoria és a canonica visitatio által liquidált összeg exequáltatása elrendeltessék — a volt cs. kir. erdélyi helytartóság f. é. szept. György hava 4-én 5663. szám alatt kelt jelentése által felküldött iratok az erdélyi királyi főkormányiszéknek azon meghagyással küldetnek meg, hogy miután azon akadályok, melyek az erdélyi reformata egyház főtanácsának azon törvényes gyakorlatát, miszerint a liquidált

Az egyházjog szempontjából azonos elbírálás alá eső *házassági és fegyelmi* bírósági határozat értéklése szempontjából reá kívánok mutatni a következő esetekre:

A debreceni tábla 435/893. sz. alatt kimondotta, hogy: az erdélyi ev. ref. egyházkerület *házassági* főtörvényszékének *ítélete* a polgári bíróság jogerős ítéletével azonos, tehát annak alapján a benne megítélt költségek erejéig a *végrehajtás* elrendelendő (Káplány Végrehajtási Törvények 5. lap. 27. eset).¹

A fegyelmi bíróság ítéletének vagyoni marasztalást tartalmazó része ugyanezen elbírálás alá veendő, mert az *egyházi bíráskodás* jogi jelentősége nem csökkent azáltal, hogy a házassági bíráskodás az állami bírósághoz utaltatott.

Ennek az elvi álláspontnak találóan adott kifejezést a kolozsvári kir. ítélőtábla, amidőn kimondotta:

Az 1881: LX. t.-c. 1. §. h) pontjában írt esetben nem az vizsgálendő, hogy a kielégítési végrehajtás alapját képező határozat jogerős-e, hanem az, hogy az érvényben levő jogszabályok szerint bírói végrehajtásra van-e utalva?²

Egyházjogi szempontból helyes következtetés alapjául szolgál a kir. hatóságoknak az az elvi állásfoglalása, hogy az egyházi bíróságok ítéletei alapján a kir. bíróságok által a végrehajtás elrendelhető.

egyházi számadók politikai legrövidebb úton exequaltatását eszközöltesse, eddigelé gátolták, az Ő cs. és kir. Apostoli Felsége legkegyelmesebb rendeletéből visszaállított alkotmányos rendszer által megszüntettek. a folyamodó helyvét hitüek egyházi főtanácsát a *kért végrehajtásra nézve az illető dologi bírósághoz útasítsa.* Kelt Bécsben, 1861 szt. Iván hava 6-án. B. Kemény Ferenc m. p., Kozma Dénes m. p.

Utalhatok arra is, hogy 1846. évi 2908. sz. alatt kelt királyi rendelet is hasonló *jogi okból* Lénárt F. marosvásárhelyi ref. malombérlő ellen a liquidált követelések végrehajtásának elrendelése iránt adatott volt kí. L. Kolozsvári: Ref. egyházjog 130—121. I E határozatok jogi jelentőségét az 1869: IV. t.-c. által szétválasztott bírói és közigazgatási eljárások szempontjából vizsgálva tudjuk teljesen értékelni.

¹ 1908 febr. 5-én 346. sz. E határozat annyiban talán helyesbitésre szorul, hogy a királyi bíróságok a *jogerősséget* is vizsgálni kötelesek.

² Ez abból az időből való, amikor az erdélyi ref. egyház nem volt az egységes szervezetbe beolvasztva és amikor az egyházi törvények nem voltak királyi megerősítéssel ellátva. Az unitárius egyházjog szempontjából erős argumentum azokkal szemben, akik abban a téves felfogásban vannak, hogy a bírói segély csak kormányhatóságilag jóváhagyott törvényen alapulhat!

További példa: A házaseleket egymástól elválasztó s az alperest 220 K *perkölttség* megfizetésére marasztaló ítéletet a dési ref. egyházmegye házassági törvényszéke 1892. VI/11-én hozta.

Az 1881: LX. t.-c. 2. §-a értelmében a végrehajtás elrendelésére, ha *külön törvény ellenkező intézkedést nem tartalmaz, . . . a jbiróság illetékes.* (Kolozsváritábla 1908. III/25. 1048/908. sz.)

A fegyelmi bíróságok határozatai ép így végrehajthatók, ha azok az egyházi bíróságok törvényes hatáskörben hozott jogerős ítéleteivel kiszabott *marasztalási összegekre és pénzbüntetésekre vonatkoznak.*

Közömbös ugyanis, hogy a birói végrehajtásra való úttárs állami, vagy egyházi törvény által történik-e. Ez foly az állam és egyház közjogi viszonyából.

A közigazgatási, illetve pénzügyi hatóság igénybe vételének kérdése tehát nem léphet itt előtérbe. Ez csak a közadók módjára behajtandó egyházi adókra és hasonló elbírálás alá eső egyházi tartozásokra vonatkozik és vonatkozhatik.¹

Az unitárius egyházi törvények azonban ebben az irányban sincsenek kiképezve, aminek csak örvendeni lehet, ha valóban nem merül fel annak a szüksége, hogy az egyházi köztartozások behajtására az állami hatóságok igénybe vétessenek. Nem tartom azonban az elől kifejtett szempontokból fölöslegesnek, ha az egyházi törvényhozás alkalomszerűleg erre is kiterjeszti a figyelmét.²

¹ Erre nézve lásd Kölbig – Marschalkó: A közigazgatási végrehajtási eljárás 373—376. lapjait, ahol jelzi, hogy erre sincs részletes törvényhozási intézkedés, hanem az egyes felekezetek törvényeinek *különleges* rendelkezései irányadók. A ref. egyház törvényét kivéve a többi egyházak törvényei szintén nélkülöznek minden szabatosságot!

² Az unitárius egyház híveinek áldozatkészsége valósággal példaszerű s az a patriarchalis szellem, amelyet a nagytekintélyű ősz egyházfő képvisel, nagy garancia volt és marad arra nézve, hogy ez a szellem a múlt hagyományaként nem múló értékű. Ezek dacára annak a szószólója voltam és maradok, hogy egyházi főpásztorunk hosszú és az egyházra áldásos munkásságát nem tehetné semmivel teljesebbé, mint azzal, ha a mai fejlődésnek megfelelő egyházi törvényeket egységes rendszerbe foglaltatná és népének vezéréként ezt is örökségként hagyná reánk — akik bízunk az ő általa látott „ígéret földének” elérésében. A történelmi példák oktatnak. A hosszú uralkodás alatt nem annyira a törvény, mint az egyéni nagyság szelleme vezeti a közeletet. Az alkotások maradandósága szempontjából szükséges, hogy az egyéni nagyságot az elmúlás után az alkotó szellemének megfelelő törvények pótolják — mert *tempora mutantur s ki tudja, hogy minő szellem veszi át az irányítást egyházi életünkben!*

E kérdés tárgyalásánál lehetséges, hogy egyes szempontokat talán figyelmen kívül hagytam, vagy nem helyesen értékeltem, de szolgáljon mentésemül az, hogy az egyházjogot nem tudom oly belterjesen művelni, amint ezt az egyházjog szelleme megköveteli és az egyházjogi munkák sem adnak kellő tájékoztatást.

Különösen az unitárius egyházjog évtizedek óta jogirodalmi feldolgozásban nem részesült s így az egyes kérdések tárgyalása, a merészség dacára, némi nyereségnek talán mégis tekinthető.

Ha egyebet nem is, de a kérdés felett való gondolkozást ki kell, hogy váltsa és ez már legalább is féleredmény. Mi jogászok, akik a canonisták tanításai nyomán lettünk civil-juristákká, az egyházjog mai tárgyalásának rendszerével megelégedve nem lehetünk, mert féleredményt is ritkán látunk. Az egyházjogot a teológia tanításai alapján kell ugyan felépíteni, de az *egyházjog legyen egyházjog s ne pedig, amint egyik kiváló egyházjogi író mondja: ancilla theologiae.*

A jogász fegyelmezett észjárásánál fogva *rendszert* keres mindenben. Ehhez pedig csak filozófiai ismerettel lehet eljutni. Az egyházjog tárgyalási módszerét is el kell mélyíteni: a való életrendszerbe foglalásánál a filozófiai gondolkodás mélységével kell a dolgok gyökeréig hatolni s akkor kicsiny kérdések nem fognak nagy akadályoknak feltűnni.

Kuncz Jenőnek a Jogról írt monografiájában kifejezett gondolatára utalok: Gáncs és kicsinylés ne érje a tárgyilagos vizsgálatot. Az ethikai és jogi parancsoknak azon hibáit, melyek tökéletlen értelmi és indokolatlan érzelmi felfogásból erednek, a tárgyilagos vizsgálat kitarja: jobbra tanít és így a tökéletesebb ethikai és jogi parancsoknak készíti elő a talajt.

Akik a jog fejlődését — értve az egyházjogét is — figyelemmel kísérik, ezt a folyamatot jól ismerik.¹

¹ A Magyar Jogászegylet Könyvkiadó vállalata. I. kötet, 1908.

Az unitárius egyházjog műveléséhez használható Mikó-féle egyetlen anyaggyűjteményt célszerű volna a teológia növendékeivel jogtörténeti studium gyanánt évről-évre leírni annyi példányban, hogy az esperesek levéltáraiban és a gimnáziumi könyvtárakban megkapható legyen. Ne rejtjük a gyertyát véka alá. Így még — egynek sem világít!

A Todoreszku-töredék első darabja.

Irta: Radványi József.

A fenti főcím alá többszörös alcímet kellene írnom, jelezvén, hogy mennyi mindenféle irányban ad nekünk felvilágosítást a töredéknek ez az 1. jelzésű darabja. Így első alcím gyanánt azt írhattam volna, hogy „*Szilvási János Epicedion-ja Joannes Femmigerus Leskircherus halálára*“, másodiknak „*Újgyházi Femmich Jánosnak, a kolozsvári unitárius főiskola egykori rektorának életrajzi adatai*“, vagy azt is: „*a kolozsvári unitárius főiskola rektorainak névjegyzéke a XVI. század végéről*“, mert mindezen kérdésekben értékes adatokat szolgáltat ez az első tekintetre elég jelentéktelennek látszó halotti ének.

Az 1911. év február havában került dr. Sztripszky Hiador kezébe az egyik budapesti antikvárius könyvei között Diodorus Siculus munkájának „de Philippo et de Alexandro“ 1516-os latin kiadása.¹ A könyvnek 1601-ből — úgylátszik kolozsvári műhelyből — származó bekötési táblájában azonban igen értékes leletre bukkant, amelyről a dr. Alexics Györggyel közösen írt *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. századbeli román fordításban* című munkában számol be.² Hogy az egyszerű marhabőr nagyobb keménységet és vastagságot nyerjen, a könyvkötő nyolc különféle nyomtatványnak makulaturában kéz alatt heverő ugyanannyi ívét összeragasztva, úgy használta fel, hogy egyazon nyomtatványnak egyik levelét az első táblába tette, a másikat pedig a hátulsóba. Mellőzzük a nyomtatványok névszerint való felsorolását, minthogy ehelyütt csak az 1. jelzésű darabbal lesz dolgunk; még csak megjegyezzük, hogy az egészet dr. Todoreszku Gyula, a régi magyar bibliográfia körül annyi érdemet szerzett ismert könyvgyűjtő vette

¹ *Diodori Siculi scriptoris graeci libri duo de Philippo et de Alexandro. Utumque latinitate donavit Angelus Cospus Bononiensis. Viennae Pannoniae. 1516.*

² Budapest, 1911. 3—9. és 124. s köv. old.